

Artikelen over de Evangelisch-altreformierte Kirche,
meestal uit het Reformatorisch Dagblad,
bijeen gezocht via Digibron juli 2014, gjb

Inhalt

beroepingswerk 1983	2
Laatste deel geref. in stad en land aangeboden 1986	2
Euthanasie 1986	3
Altreformierten willen bij Geref. Kerken blijven 1987	5
Afgescheiden gemeenten in Duitsland werden soms diep in de nacht geboren.....	6
Jubileum 150 jaar Evangelisch-altreformierte-Kirche in Niedersachsen herdacht	7
Bentheimer Landskerk gedenkt vier eeuwen bestaan Reformatie 1989	9
Evang. altreformierten 'verduitsen' steeds meer 1991	12
Altreformiert 1991.....	14
Afscheiding was middel tot vernieuwing kerk 1996 Diss gjb	15
Een kleine dochter in Bentheim 1998 (75 Jaar EAK – GKN)	16
DE NOORDERKRING 2002.....	20
NOORDERKRING 2 - 2002.....	21
Emden gastheer gereformeerde synode 2001	21
Gereformeerden beginnen laatste synode in historisch Emden 2003	22
De band met Bentheim 2003	24
Een markante persoonlijkheid 2007 Sundag-Wat de Heere gedaan heeft	26
Beroepingswerk 2008.....	27
Reformierten werken samen 2009 (Laar).....	27
Niet origineel, wel inspirerend – congres over Ds. Van Raalte 2011	27
Terug naar de moederkerk 2013.....	28

Gepubliceerd op: 9 mei 1983

[beroepingswerk 1983](#)

GEREF. KERKEN

Aangenomen: naar Scheemda, drs. G. Douma te Niawier.

Bedankt: voor Rijssen (2e pred. pl.) drs. G.J. Beuker te Uelsen (West-Duitsland)

Gepubliceerd op: 15 mei 1986

- onze kerknieuwsredactie

[Laatste deel geref. in stad en land aangeboden 1986](#)

Duitse gereformeerden tussen isolement en oecumene

NORDHORN — De serie „Anderhalve eeuw gereformeerden in stad en land" is compleet. Het twaalfde deel, dat evenals de andere delen verscheen onder auspiciën van de Commissie Herdenkingen van de Gereformeerde Kerken in Nederland, werd gisteren in het Westduitse plaatsje Nordhorn gepresenteerd.

De plaats van presentatie heeft alles te maken met de ondertitel van dit deel: „Buitenlandse kerken". Een van die kerken is de Evangelisch-altreformierte Kirche in West-Duitsland. In Nordhorn vergadert momenteel de synode van deze kerk. Tijdens deze synode overhandigde commissievoorzitter ds. C. Mak praeses ds. H. Heikens het eerste exemplaar.

Aparte plaats

In dit twaalfde en laatste deel gaat het om de gereformeerde kerken buiten Nederland. Afgezien van de Duitse kerk, zijn dit allemaal Nederlandse kerken die dan ook ressorteerden of nog ressorteren onder een Nederlandse classis. In afzonderlijke hoofdstukken komen aan bod; de gereformeerde kerken in Duitsland, in België, in Latijns-Amerika en in toenmalig Nederlands-Indië. De kerken in Frankrijk, Zwitserland en Groot-Brittannië worden gezamenlijk in een hoofdstuk besproken.

Zoals gezegd neemt de Duitse gereformeerde kerk een aparte plaats in. Ds. Mak wees in zijn toespraak op de vanouds zelfstandige positie van deze kerk, ook na de aansluiting in 1923 bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Anno 1986 telt de Evangelisch-altreformierte Kirche in Niedersachsen, zoals zij officieel heet, 6800 leden, verdeeld over twee classes. De classis Oostfriesland telt vijf gemeenten, de classis Graafschap Bentheim heeft acht gemeenten. Deze twee classes vormen samen de synode.

Betekenis

Ds. Mak benadrukte in zijn toespraak de niet onbelangrijke betekenis, die deze kerk heeft gehad voor de Nederlandse gereformeerden. Zo kwam Jan Bavinck, de vader van de latere hoogleraar Herman Bavinck, uit Bentheim; hij doceerde zelf ook aan de theologische school van de afgescheidenen, een tijd gevestigd in Hoogeveen. Ook later hebben vele predikanten en hoogleraren uit deze Duitse kerk de Nederlandse kerken gediend, aldus ds. Mak. Hij preeste verder de volharding waarmee deze kerk zich overeind heeft gehouden. Zelfs een eigen

theologische school wist men van 1860 tot 1923 te onderhouden.

Toch bleek de zelfstandige positie tijdens de jaren twintig van deze eeuw niet houdbaar. Door de vele financiële problemen gedwongen, zocht men in 1923 aansluiting bij de Gereformeerde Kerken in Nederland, een keuze die, gezien de reeds aanwezige contacten, voor de hand lag.

Vergangenheit''

Ds. G. J. Beuker, die tijdens de synodezitting namens de Duitse medewerkers aan het boek sprak, wees op een ander, markant persoon in Bentheim van de vorige eeuw: ds. Jan Berend Sundag. Zijn naam is, samen met Bavinck, verbonden aan de meer bevindelijke stroming binnen de kerk. Een stroming die lange tijd van betekenis was. Ds. E. Overeem wees in zijn toespraak namens Nederlandse gereformeerde synode op het onderscheid tussen blijvend actuele „Geschichte" en afgedane „Vergangenheit".

Toekomst

Ook de toekomst kwam ter sprake tijdens de synodezitting rondom de boekpresentatie. Verheugend is, aldus synode-praeses ds. Heikens, die vergevorderde oecumene met andere Duitse kerken, waaronder de Evangelisch-refomierte Kirche (Hervormde Kerk van Duitsland). Daartegenover staat een toenemende kloof tussen de Nederlandse en Duitse kerken, vooral veroorzaakt door de taalbarriere waarvan de jongeren in de Duitse gemeenten flink last krijgen. Een dreigend isolement in de toekomst vraagt dan ook om een nieuwe grensoverschrijding. Mogelijk is de Duitse oecumene een oplossing, aldus de synodevoorzitter.

In ieder geval maakt de Evangelisch-altreformierte Kirche zich op om in 1988 écht feest te gaan vieren, want dan is het honderd vijftig jaar geleden dat de Duitse afgescheiden gemeenten ontstonden.

Gouda 1985

[Acta van de Generale Synode van Gouda 1985 van de Gereformeerde Kerken in Nederland](#)

-altreformierte Kirche in Niedersachsen primi: G.J. **Beuker** te Uelsen, H. Beerlink te Ringe, L. Vette te Uelsen secundi: W. Vennegeerts te Wilsum, B. Alsmeier te .. , ds. K. Wolfis, ds.

G.J. **Beuker**, de ouderlingen B. de Groot, O. Bulthuis, mw. C.J. Diemer-van der Esch, H. Beerlink, de diaken Th. Postma en de... Esch, ds. G.J. Mink, ouderling K. de Geus (tevens commissievoorzitter) en ds. G.J. **Beuker**; alsmede de adviseurs drs. E. Hazelaar en C.J. de Kruijter.

Gepubliceerd op: 28 november 1986

- onze kerknieuwsredactie

LUNTEREN —

[Euthanasie 1986](#)

De synode besloot gisteren het rapport waarin reacties uit de plaatselijke kerken op "Euthanasie en pastoraat" verwerkt zijn, door te sturen naar de kerken. Het rapport moet dienstbaar worden aan de oordeelsvorming over het vraagstuk van de euthanasie. Verder besloot men opdracht te geven tot een nadere studie omtrent het vraagstuk van euthanasie bij

ernstig gehandicapte pasgeborenen.

Dr. A. Dekker gaf namens betreffende deputaten een korte samenvatting van het rapport. Als rode draad in het rapport zag hij de nood van de lijdende mens. Ds. Schravendeel plaatste echter kritiek bij het feit dat het rapport zich voortdurend beweegt, ja zelfs opsluit, in het menselijk ervaren. „Ik ben blij dat Gods beloften. Zijn vermaningen en vertroosting zich niet in dit (ervarings)perk laten opsluiten. Gelukkig gaan die verder dan wat ik kan meemaken”.

Hitler

Verder legde ds. Schravendeel er de nadruk op dat de voorzienigheid Gods zeker ook op het menselijk meewerken ingesteld is. Maar hij vroeg zich af of achter de weerstand tegen het eerste rapport over euthanasie niet de gedachte zit dat het leven niet zomaar bezit is van de mens maar het bezit van de Ander. „God alleen is ten diepste Eigenaar van ons leven en heeft er ook recht”, aldus ds. Schravendeel.

Dr. Dekker wees in zijn inleiding elke overeenkomst van het rapport met de euthanasiepraktijk in Hitler-Duitsland met kracht af. Hij merkte op dat hij geen lid was van een commissie die elk verzoek tot euthanasie van harte toejuicht. Ook wees hij het „lijdensfanatisme” af. Wie zou iemand langer laten lijden dan nodig is, of wie zou iemand zelfs lijden opdringen, aldus ds. Dekker. Hij vatte de visie op euthanasie in het rapport samen met: „een voorzichtig neen, tenzij”. Hij voegde eraan toe dat het rapport geheel in de lijn ligt van het gereformeerde rapport over het schriftgezag, "God met ons". Tijdens de discussie kwam ook de zelfmoord van zeer veel middelbare scholieren aan de orde. Mevrouw ouderling C. P. Punt noemde dit schrikbarend.

Ds. A. Veldhoen verzette zich tegen het maken van nog meer studies over deze kwesties. Er is al genoeg geschreven, zo zei hij. Ik denk daarbij onder andere aan de fijnzinnige studies van de hoogleraren Douma en Velema. Ds. Veldhoen signaleerde een golf van nihilisme in West Europa en vroeg zich af of de energie van de kerk zich niet meer moest richten op de duizenden die de hoop en de moed verloren hebben, om diegenen in aanraking te brengen met het Evangelie.

Afstand

Dr. H. J. Kouwenhoven, de scheidende praeses van de synode, reageerde hierop. Hij was van mening suggereren ds. Veldhoen niet mocht dat de taak van de verkondiging in het gedrang zou zijn in de Gereformeerde Kerken. Dr. Kouwenhoven vroeg deputaten geen tijd te besteden aan de woorden van ds. Veldhoen maar verzocht hen wel kort te reageren „om er des te meer afstand van te kunnen nemen”. De hervormde dr. E. den Toom nam het echter voor ds. Veldhoen op met een citaat van Karl Barth. Ds. B. J. F. Schoep vroeg zich af wat men nu eigenlijk wil met de bezwaarden. „Willen we die met dit rapport over de streep halen of respecteren we andere standpunten?”

Drs. G. J. Beuker van de Altreformierte Kirche van Niedersachsen miste de notie over de zin van het lijden. Hij vroeg zich af of de weg van de euthanasie niet verbreed wordt, zodra meer mensen hem gaan. Als vergelijkend voorbeeld noemde hij de abortuspraktijken in West-Duitsland die momenteel vooral door financiële motieven bepaald worden.

Gepubliceerd op: 3 maart 1987

- van onze kerknieuwsredactie

[Altreformierten willen bij Geref. Kerken blijven 1987](#)

Duitse classes houden hun vragen bij SOW

UELSEN - Over de positie van de Evangelisch Altreformierte Kerk van Niedersachsen ten opzichte van Samen op Weg zijn nog geen officiële afspraken gemaakt. De altreformierten willen wel bij de Gereformeerde Kerken aangesloten blijven. Aldus drs. G. J. Beuker, predikant bij de evangelisch altreformierte kerk in Uelsen. Verleden jaar maakte hij als afgevaardigde de gecombineerde synode van de Ned. Herv. Kerk en de Geref. Kerken mee. De drie afgevaardigden van de Duitse classes Bentheim en Oostfriesland onthielden zich tijdens die in Ede gehouden synode van stemming. De Duitse kerken waren terughoudend in het uitspreken van een oordeel over een typisch Nederlandse aangelegenheid.

Tot nu toe waren er steeds drie afgevaardigden van de Evangelisch Altreformierte Kerk van Niedersachsen op de gereformeerde synode aanwezig. Deze kerk behoort sinds 1923 tot het kerkverband van de Gereformeerde Kerken. De twee classes tellen zo'n zevenduizend leden. In 1988 activeert deze kerk haar honderdvijftig jarig bestaan. Onze invloed, die misschien nu wel groot is, zal in de toekomst minder worden, zo vertelt ds. Beuker. Het zit er in dat ze dan met slechts één afgevaardigde naar de synode kunnen. Een moeilijkheid is ook dat men in Duitsland bang is als een soort "aanhangel" te gaan functioneren. De Hervormde Kerk kent namelijk geen eigen gemeenten in het buitenland.

Terughoudend

De kerken van deze classes waren terughoudend in het geven van hun oordeel over Samen op Weg omdat ze zich niet volledig geïnformeerd wisten over de toestand van de Nederlandse Hervormde Kerk. Anderzijds weten ze zich verbonden met de Gereformeerde Kerken in Nederland en hebben ze bij een samen-op-weggaan hun vragen. De Duitse kerken hebben er moeite mee uit te spreken dat een kerkelijke scheiding tegen de belijdenis ingaat. Kerken kunnen als het ene lichaam van Christus toch hun eigen zelfstandigheid en onderscheiden aard, gemeente van Christus zijn, behouden? Het lichaam van Christus bestaat uit vele leden, zo vinden de Duitsers, die het naast elkaar bestaan niet zien als tegenspraak met de belijdenis.

Trouw aan principe

Wat het Samen-op-Wegproces betreft hebben de Duitse kerken wel als wens gesteld dat men trouw zal blijven aan het presbyteriaal synodale principe. Men ziet in de tot nu toe beschreven toekomstige vormgeving van de Samen-op-Wegkerk het gevaar dat de gemeenschappelijke vrijheid tussen plaatselijke kerken niet meer herkenbaar is. De dertien gemeenten van de Evangelisch Altreformierte Kerk in Niedersachsen willen ook in de toekomst liever bij de Gereformeerde Kerken behoren dan bij de grote Evangelisch Reformierte Kerk in Noord-West Duitsland. De Duitse kerk onderneemt wel stappen in de richting van een samenwerking, maar behoort liever tot het Nederlandse kerkverband, ook als dat als gevolg van Samen op Weg een verband wordt waarin hervormden en gereformeerden gaan samenwerken. Dit blijkt uit een nota die eind vorig jaar is vastgesteld door de synode van de Evangelisch Altreformierte Kerk.

Vrije kerken

Wat de altreformierten in de Gereformeerde Kerken aanspreekt, is het feit dat het vrije kerken zijn, in tegenstelling tot de centraal bestuurde of staatskerken. Elke gemeente zal zoveel

mogelijk het eigen bestuur en beheer behartigen, zo stelt de nota van de synode. Gemeenten en gemeenteleden kunnen op hun verantwoordelijkheid worden aangesproken, onder meer door vrijwillige bijdragen inplaats van de kerkbelasting die in Duitsland gebruik is.

In de nota staat dat er geen confessionele kerkscheidende zaken zijn tussen de altreformierten en de Evangelisch Reformierte Kerk. „Wij streven er naar de eenheid in Christus overal waar het mogelijk is, zichtbaar én werkzaam te laten worden". De laatste jaren groeit de bereidheid om samen te werken vooral op het plaatselijk niveau. Gezamenlijke activiteiten worden in de nota bepleit.

Gepubliceerd op: 19 juli 1988

- A. Otten

[Afgescheiden gemeenten in Duitsland werden soms diep in de nacht geboren](#) **Grondig naslagwerk over Evangelisch-altreformierte Kirche Nedersaksen**

BAD BENTHEIM - Aan de rij van boeken over de geschiedenis van de Afscheiding van 1834 is onlangs een opvallend werk toegevoegd met als titel "Umkehr und Erneuerung" (Terugkeer en vernieuwing). Drs. Gerrit Jan Beuker, predikant van de Evangelisch Altreformierte Kirchengemeinde te Uelsen in het Graafschap Bentheim werd door de Synode waartoe zijn gemeente behoort, en door zijn kerkeraad voor drie maanden vrijgesteld van al zijn kerkelijke arbeid om de geschiedenis te beschrijven van de Duitse gemeenten, die ten gevolge van de Afscheiding ontstonden.

Het is een buitengewoon boeiende geschiedenis. De proponent Jan Berend Sundag en de oefenaar Harm Hindrik Schoemaker zongen Gode lofzangen in de kerker. Sundag werd niet minder dan 32 keer tot gevangenisstraf veroordeeld. Zijn kerkgezag schalde luid over de rots waarop het slot te Bentheim is gebouwd.

Na voltooiing van zijn theologische studie aan de Kamper Hogeschool vertoefde de auteur ongeveer een half jaar te Grand Rapids USA. Aan het Calvin College aldaar was zijn oud-oom prof. dr. Hendrikus Beuker van 1894-1900 hoogleraar. In 1897 werd door deze oud-Bentheimer bij overdracht van het rectoraat een rede gehouden: "Over de Regering in Staat en Kerk van het Graafschap Bentheim" (uitgegeven bij Kok te Kampen onder de titel Tubantiana, 1897).

Systematisch

Prof. dr. Beuker schreef behalve dit 76 bladzijden tellend werkje bovendien een elftal grotere en kleinere geschriften. Vermoedelijk erfde naneef Gerrit Jan van hem zijn schrijflust, want het thans verschenen boek met 542 bladzijden is de zesde pennevrucht die van hem in omloop wordt gebracht.

Evenals het in 1984 verschenen boek "Gemeinde unterwegs", waarin in 192 bladzijden de geschiedenis van zijn Uelser gemeente sedert 1838 werd weergegeven, geeft het recentelijk uitgekomen werk blijk van een bekwame en systematische opzet. H. DE COCK

Opvallend is het werk omdat deze Afscheidingsgeschiedenis in het Duits moest worden geschreven. Ds. Jan Schoemaker schreef zijn "Geschiedenis over de Oud Gereformeerde kerk in het Graafschap Bentheim en het Vorstendom Ostfriesland", (uitgave Kropveld, Hardenberg, 1900), nog in onze taal. De ontwikkelingen hebben meegebracht, dat momenteel de Hollandse taal in de Duitse gemeenten geheel is verdwenen. De predikanten zijn, op een enkele uitzondering na, ook uit hun eigen land afkomstig.

Ook viel mij op dat de uitgave mogelijk werd door financiële ondersteuning van zes instanties, (commerciële en ideële instellingen), die met elkaar DM 17.700 op de tafel legden. Afzet van de oplage van 2250 stuks zal derhalve hoofdzakelijk op eigen bodem plaatsvinden.

In nacht geboren

Niet minder dan 163 fotos en afbeeldingen verluchten het boek. Volmondig kan worden gezegd, dat het in een grote leemte voorziet. De in de loop der tijden verschenen fragmentarische werkjes, alsmede Schoemakers "wordingsgeschiedenis" zijn door Beukers werk compleet overlapt.

Twee der Bentheimse gemeenten werden in de nacht geboren. De eerste predikant die in de nacht preekte en doopte, was ds. A. C. van Raalte. Op 1 januari 1838 vond dit plaats op een boerderij in Itterbeck onder Uelsen. Rond de oefenaar Harm Hindrik Schoemaker was daar een gezelschap Koksjuden, zoals ze scheldend werden genoemd, ontstaan en zij hadden tot afscheiding besloten. Kort na de nachtelijke dienst moest Van Raalte vluchten op zijn paard. Hendrik de Cock institueerde de gemeente Bentheim in de nacht van 7 mei 1840 op een boerderij in Gildehaus. De dienst duurde van 's avonds 10 tot 's morgens 3 uur. Op de terugreis preekte hij de volgende nacht in Getelo bij Uelsen en doopte toen drie kinderen.

Kohlbrugge

Een der kinderen was de latere ds. Jan Schoemaker (1838-1913). In de eerste hoofdstukken worden oorzaken en gronden voor afscheiding belicht, zulks op verzoek van de Synode. Van hoofdstuk 12 tot 30 gaat het over de gemeenten afzonderlijk. De laatste twee gemeenten zijn Breslau ca. in Silezië en Wuppertal met de bekende dr. H. F. Kohlbrugge. Deze gemeenten waren oorspronkelijk vrije gemeenten.

De Nederlands-gereformeerde gemeente van Wuppertal-Elberfeld besloot in 1983 tot samenwerking met de evangelisch-oud gereformeerde kerk van Nedersaksen over te gaan. De overeenkomst werd vastgelegd op 27 april 1983 te Nordhorn. De Silezische gemeenten staan mijns inziens meer in correspondentie met de Evangelische-altreformierte Kerk. Het hoofdstuk (30) over Wuppertal beslaat twintig bladzijden en geeft een goed inzicht in het ontstaan, in de ontwikkeling en de voorwaarden tot samengaan.

Gepubliceerd op: 12 september 1988

- een medewerker

[Jubileum 150 jaar Evangelisch-altreformierte-Kirche in Niedersachsen herdacht](#)
Voortrekkers strenden tegen tijdgeest

EMLICHHEIM - In Emlichheim, in het Westduitse graafschap Bentheim, werd zaterdag het 150-jarig bestaan van de Evangelisch-altreformatie Kirche in Niedersachsen herdacht. Het geheel droeg het karakter van een feestelijke familiebijeenkomst.

Van heinde en verre —uit Campen, Nordhorn, Suddendorf en Bentheim— waren meer dan 1000 mensen naar Emlichheim gekomen. De bijeenkomst werd geopend door de praeses van de synode van de Evangelisch-altreformatie Kirche, ds. J. C. van Egmond, predikant te Emlichheim. Hierna begon de herdenkingsdienst, waarin voorging prof. dr. H. Baarlink, hoogleraar aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken te Kampen. Baarlink is woonachtig in de graafschap Bentheim. Hij heeft de gemeenten van Uelsen en Nordhorn als predikant gediend. De hoogleraar nam het uitgangspunt voor zijn feestrede in Jesaja 43: 18 en 46: 9. „Gedenk der vorige dingen niet en overleg de oude dingen niet" en „Gedenk der vorige dingen van oude tijden af". Prof. Baarlink verklaarde deze schijnbaar tegenstrijdige schriftwoorden in het kort en kwam tot de volgende conclusie: Wij moeten niet gedenken met de bedoeling mensen uit het verleden en onszelf te verheerlijken en boven anderen te stellen. Dit moet als ijdelheid worden verworpen. Wel moeten we gedenken om recht te doen aan Gods handelen in de geschiedenis, om recht te doen aan mensen die uit het geloof tot vele offers bereid zijn geweest en ons tot voorbeeld kunnen strekken, en om ons geloof te laten versterken en voor de toekomst veel te verwachten van de Heere, Die het werk Zijner handen niet zal laten varen.

Geen dochter

De middagsamenkomst werd geopend door drs. G. J. Beuker, predikant te Uelsen. Na gebed en samenzang werd eerst het woord gegeven aan drs. E. Overeem, praeses van de synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland. In een korte tof spraak merkte hij op dat de Evangelisch-altreformatie Kirche geen dochterkerk is van de Gereformeerde Kerken in Nederland maar dat de kerken gelijktijdig zijn ontstaan. Het is nu 65 jaar geleden dat de Evangelisch-altreformatie Kirche zich in een voorlopig verband aansloot bij de Gereformeerde Kerken.

Vervolgens hield prof. dr. G. P. Hartvelt van Kampen een rede over "Uit de geschiedenis leren". Prof. Hartvelt beschouwde een herdenking als deze als een presentatie van het verleden. De vraag waar het toe mee begonnen is, kan beantwoord worden met te stellen dat de voortrekkers van toen argwaan hadden jegens de prediking en de theologie van met name Groninger richting. Dat bracht voor de mensen van toen de verplichting mee om te zorgen voor een goede theologische opleiding. Het was hun taak niet alleen kritisch te staan tegenover de tijdgeest maar ook ten opzichte van het reilen en zeilen in de kerk.

Herschikking

In Handelingen 5 hebben wij een voorbeeld van hoe in het begin van de nieuwtestamentische kerkgeschiedenis het verleden —de geschiedenis van het Oude Testament – herschikt is. Anders zou de kerk een joodse sekte zijn gebleven. Wat hem er toe bewoog het verleden te herschikken was dat anderen binnen hun horizon waren gekomen. „Het heeft de Heilige Geest en ons goed gedacht", zo eenvoudig zegt Petrus het. Het zou ons moeten brengen tot een experiment des geestes ook in de openbaarheid van ons christelijk geloof, aldus prof. Hartvelt.

Gepubliceerd op: 19 mei 1989

- . Ottert

[Bentheimer Landskerk gedenkt vier eeuwen bestaan Reformatie 1989](#)

Uit Heidelbergse Catechismus wordt in enkele leerdiensten nog gepreekt

Het 150-jarig jubileum van de Evangelisch-altreformatierte Kirche op 10 september jongstleden was amper voorbij toen de Evangelisch-reformatierte Kirche in het Graafschap Bentheim opriep tot gedenken van het 400-jarig bestaan van de Bentheimer Landskerk. In een viertal plaatsen, te weten in Bentheim, Gildehaus, Nordhorn en Uelsen, werden lezingen en feestelijke bijeenkomsten gehouden om dit feit te vieren. Bovendien werd dit gebeuren omlijst door een blijvende herinnering in de vorm van een voornaam boek, waarvan de uitvoering naar vorm en inhoud kan wedijveren met het even daarvoor uitgekomen werk van drs. G. J. Beuker over de geschiedenis van de Altreformatierte Kirche.

De "Heimatverein der Grafschaft Bentheim" wist een achttal auteurs bijeen te brengen en met financiële ondersteuning van de regering van Niedersachsen en van een commerciële instelling is men erin geslaagd een waardevol jubileumboek voor een zeer aantrekkelijke prijs uit te geven: 296 bladzijden voor 18 Duitse Mark.

Staatkundige geschiedenis

Dr. P. Veddeler (Munster) geeft allereerst een overzicht van de staatkundige verwickelingen in het tijdvak 1421-1701. Daarin springen wel bijzonder in het oog de boeiende maar evenzeer diep tragische gebeurtenissen tijdens de periode van Graaf Ernst Willem (1623-1693). Hij werd een prooi van de Munsterse vorst-bisschop Christoph Bernhard van Galen (1606-1701). Door ontvoering kwam hij in zijn macht. De bisschop wist de neerslachtige graaf – zijn vrouw lag in het kraambed – te vermurwen en met behulp van de jezuïetenpater Theodor Körler en domproost Korff-Schmising wist hij hem te overreden tot afzwering van de gereformeerde religie en tot aanvaarding van het rooms-katholieke geloof. De sluwe kerkvorst was het er uiteindelijk om te doen het Graafschap Bentheim terug te winnen voor de heilige moederkerk.

De gevolgen van zijn succes zijn diep ingrijpend geweest in het leven van de grafelijke familie en in het staatkundige en kerkelijke leven van Bentheim. De gravin en zijn kinderen zochten toevlucht bij de Staten-Generaal en bij Stadhouders Willem III in Den Haag. De vier jonge graven traden allen in Nederlandse krijgsdienst en twee van hen togen zelfs met stadhouder Willem III naar Engeland. De jongste, graaf Statius Philip, trad in het huwelijk met de gravin van ?floorn(e), aan wie dr. Alexander Comrie een van zijn werken opdroeg. In 1701 werd in Den Haag, bij het zogenaamde "Haager Vergelijk", door bemiddeling van stadhouder Willem III een overeenkomst tot stand gebracht,

(Fotobijlschrift: Het eeuwenoude slot van de graven van Bentheim, waar onder meer ds. J. B. Sondag vele malen gevangen heeft gezeten (in de periode 1840 tot 1848 32 keer veroordeeld)).

waarin de Bentheimse zaken, die door toedoen van de Munsterse bisschop geheel waren ontworpen, ten gunste van de naar Holland uitgeweken graven en in het belang van de Gereformeerde Landskerk bij compromis werden geregeld.

Op 1 november 1701 werd dit verdrag in Den Haag getekend door graaf Arnold Maurits Wilhelm van Bentheim, de tegenstander en neef van de vier zonen van graaf Ernst Willem.

Een tragische bijzonderheid hierbij was dat hij op hetzelfde ogenblik door een beroerte werd getroffen en 15 november ten gevolge daarvan stierf. Hij werd bijgezet naast zijn afvallige oom in de nieuwe rooms-katholieke kerk van Bentheim. Veddeler's bijdrage telt 52 bladzijden, met niet minder dan 202 verwijzingen, twaalf afbeeldingen, een genealogische tafel en twee kaartjes.

Ontstaan landskerk

Prof. J. F. G. Goeters (Bonn) heeft de Reformatie en het ontstaan van de Gereformeerde Landskerk voor zijn rekening genomen. Via de voorgeschiedenis der Reformatie, waarin de invloed van het doperdom in het Graafschap terecht niet onvermeld wordt gelaten, komt hij tot de Reformatie naar het lutherse karakter. Om de belangrijkheid van dit boek te doen uitkomen, meen ik ook uit deze bijdrage een fragment naar voren te moeten halen.

Graaf Arnold I (1497-1553) kwam in 1530 aan het bewind. Door de onlusten met de Munsterse dopers was hij aanvankelijk afkerig van nieuwigheden in de godsdienst. Zijn bekwame hofprediker, Johan van Loen, was echter tot de Reformatie genegen. Arnolds gemalin, de geboren gravin Walburga van Brederode, hoorde Van Loen graag en was ook op diens hand in zijn liefde voor de leer van Luther. Zij spoorde haar man dan ook aan om de Reformatie te aanvaarden en te bevorderen. De voorzichtige Arnold ging eerst nog eens om advies bij de

(fotobijlschrift: De kerk te Neuenhaus, heropend in 1976. Hier ging Geesjen Pamans ter kerk. Aan de linkerkant is te zien een aangebouwde wenteltrap die toegang geeft tot kansel en toren)

zeer geziene pastoor Johannes Hasenhardt te Uelsen. Deze kerkedienaar was het geheel met Luther en Melancton eens en moedigde daarom de aarzelende en weifelende graaf aan tot het aanvaarden en invoeren van de Hervorming.

Na lezing van Luthers catechismus, de Smalkaldische artikelen en de Augsburgse confessie, verdween zijn twijfel. De ondertekening door vele hem bekende vorsten en graven gaf mede de doorslag om in het jaar 1544 alle geestelijken in het Graafschap, alsmede zijn raadsheren, bijeen te roepen. De opdracht werd gegeven om voortaan de godsdienst te bedienen naar Lutherse inrichting, met weglating van missen, vigiliën en processiën enzovoorts. Het hoeft geen betoog dat er geen sprake is geweest van een volledige omkeer van de ene op de andere dag. Het was een proces van jaren en bovendien schijnt in die periode van het zogenaamde Interim (1548) ook wel een terugval te zijn geweest.

De opvolger van Arnold, graaf Everwijn, regeerde slechts kort, namelijk van 1553 tot 1562. Hij stierf op 26-jarige leeftijd. Maar zijn godvrezende vrouw, gravin Anna van Tecklenburg, wist verdere uitbouw van de Reformatie te bevorderen. Tevens gaf zij haar zoon Arnold II. (1554-1606), een goede opvoeding en stuurde ze de jonge graaf, die straks het land moest regeren, voor studie naar Straatsburg, waar hij in calvinistische geest werd opgeleid. Van 1562 tot 1577 was Anna voogdes over Arnold II, maar in 1573 trad de jonge graaf in het huwelijk met gravin Magdalena von Neuenahr.

Dit laatste feit nu zorgde mede voor een beslissende wending ten gunste van de gereformeerde religie. In 1575 kwam de bekwame gereformeerde prediker Johann Kemener in de slotkerk van Bentheim het heilig avondmaal bedienen naar gereformeerde ritus. Hij werd tevens hofprediker. Invoering van de gereformeerde kerkorde had pas plaats op 2

oktober 1588. Prof. Goeters" bijdrage beslaat 51 bladzijden, waarin hij 248 bronvermeldingen heeft opgenomen.

18e en 19e eeuw

Ds. P. L. de Jong, hervormd predikant te Nunspeet, behandelt de kerk van Bentheim in de 18e en 19e eeuw. In zijn Bentheimse jaren —als predikant van Laar bij Emlichheim— heeft hij zich blijkbaar terdege verdiept in deze materie. In een zestal hoofdstukken heeft hij veel kerkelijke zaken toegelicht. Aan de orde komen onder meer de inrichting van de eredienst, de gereformeerde leer, de belijdenisgeschriften —met alleen ondertekening van de Heidelbergse Catechismus—, de twaalf Bentheimer artikelen, de vijf hoofdstukken in de leer, de aard der prediking, doop en avondmaal, catechisaties, classisvergaderingen, huisbezoek, kerkelijke tucht, piëtistische en rationalistische stromingen, conventikels, Geesjen Pamans, ds. J. F. Schultz (1755-1830), Eelke Jans Buma (1787- 1856), de Groninger richting, de separatisten H. H. Schoemaker en ds. J. B. Sundag en ouderling en oefenaar Jan Winkelmann.

In zijn slotopmerking wordt nog enige aandacht besteed aan de invloed van dr. H. F. Kohlbrugge. Ds. De Jong heeft blijkens de lijst van geraadpleegde literatuur 31 publicaties nageslagen. Het geheel van zijn opstel verschaft een goed inzicht in het kerkelijke leven in de aangegeven periode.

Kerkgebouwen

Drs. Zeno Kolks (Delden) beschrijft de bij de Reformatie overgenomen en later gebouwde kerken. Indelingen, bouwtrant en inrichting worden omstandig verhaald en met mooie fotos van ex- en interieurs alsmede toevoeging van plattegronden onder de aandacht gebracht.

Hierbij merk ik op dat ik al vele malen tevergeefs heb gezocht naar consistorie- of grafkamers. In een gesprek met drs. Kolks bevestigde hij dat deze vrijwel niet voorkomen. Slechts in de nieuwe kerk te Nordhorn (195) is een dergelijke kamer achter de kansel gerealiseerd.

Verschillende keren is het mij opgevallen dat de predikant met toga bij de kerk verschijnt of zich naast of achter de kansel in toga steekt. Van een consistoriegebed en van opbrengen door een ouderling van dienst is geen sprake. Wel heeft ds. De Jong mij destijds mede gedeeld dat hij in Laar daarin verandering heeft aangebracht. Zijn voorganger, pastor Theine, had namelijk de naast de kerk staande oude school gekocht en geschonken aan de gemeente. Men heeft daarin onder meer een kerkeraadskamer gecreëerd en sindsdien komt de kerkeraad nu voor de kerkdiensten bijeen. Ook heeft hij sindsdien voorzichtig de ouderlingen bewogen tot het doen van een consistoriegebed. Aangezien de school losstaat van de kerk, kan men de kerkeraad met de predikant door de open lucht over het kerkplein, de kerk zien binnen stappen.

Het ontbreken van de consistoriekamer in het algemeen is mijns inziens in de eerste plaats een gevolg van het feit dat deze kerken oorspronkelijk rooms waren, in de tweede plaats toe te schrijven aan de instelling van de Oberkirchenrath, waarbij de plaatselijke kerkeraden alle bestuursbevoegdheden werden ontnomen. Door vervanging van de Oberkirchenrath in 1882 door de Bezirkskirchenrat is hierin geen verandering gekomen.

Schoolwezen

De laatste drie bijdragen behandelen respectievelijk "De invoering van de gereformeerde belijdenis in 1588 en haar invloed op de ontwikkeling van het volksschoolwezen", "De

Latijnse scholen in het Boven-Graafschap" en "Das Arnoldinum". In het laatste opstel wordt de strijd omschreven waarmee de verplaatsing van het gereformeerd grafelijk gymnasium van Schüttorf naar Burgsteinfurt gepaard ging.

Ten slotte kan worden opgemerkt dat de kerk van het graafschap Bentheim veel gemeen had met de kerk der Reformatie in ons land. Vooral in de achttiende en negentiende eeuw was er een sterke betrokkenheid op Nederland, die uitkwam in het beroepen van Nederlandse predikanten. Ook werd er in onze taal gepreekt en gezongen. Pas in 1920 werd het Nederlandse psalmboek buiten gebruik gesteld.

Samenvattend kunnen we vaststellen dat deze als "Band 114" bijeengebrachte en gepubliceerde bijdragen een homogeen werk betekenen voor het verstaan van de rijke geschiedenis van staat, kerk en school van het oude Bentheimer land. Helaas moet gezegd worden dat de destijds sterk functionerende Heidelbergse Catechismus heel sterk aan betekenis heeft ingeboet en dat slechts in enkele gemeenten nog een leerdienst wordt gehouden. Incidenteel treft men de invloed van dit belijdenisgeschrift nog wel aan. Dit verschijnsel geldt echter niet alleen in Bentheim, maar het kan ook dicht bij huis worden waargenomen. Dhr. A. Otten, schrijver van dit artikel, is kort voor de publicatie ervan in zijn woonplaats Rijssen overleden.

N.a.v. "Reformierte Bekenntnis in der Grafschaft Bentheim 1588-1988", uitg. Heimatverein Bentheim; A. Hellendoorn KG, Bad Bentheim, 1988; verkrijgbaar bij Evangelisch-reformierter Bezirkskirchenverband VI, Ootmarsumerweg 7-9, 4460 Nordhorn; prijs 21 Duitse Mark (inclusief 3 DM porto).

Gepubliceerd op: 27 juli 1991

- onze kerknieuwsredactie

[Evang. altreformierten 'verduitsen' steeds meer 1991](#)

Meer perspectief voor contacten met vrijgemaakten

HOOGSTEDÉ/GRAMSBERGEN - De Evangelisch Altreformierte Kirche in het Duitse Niedersachsen, kerken met een ietwat Duits-Nederlands karakter, die mede door de Afscheiding zijn ontstaan en nu een eigen particuliere synode vormen binnen de Gereformeerde Kerken, zijn steeds meer aan het 'verduitsen'. Dat kan mogelijk een opening bieden voor meer contact met de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt. Met hen is de relatie twee jaar geleden stukgelopen vanwege de kerkopvatting. De Duitse gemeenten zijn onderdeel van een kerkverband waar de vrijgemaakten immers alle moeite mee hebben.

Tussen 1985 en 1989 bestonden er intensieve contacten tussen de gereformeerde kerken vrijgemaakt van Gramsbergen en Hardenberg enerzijds en de Duitse gemeente van Wilsum anderzijds. In een daartoe opgerichte Duitsland-commissie zaten vertegenwoordigers van kerkenraden van beide gemeenten.

Die contacten zijn gegroeid omdat de gemeenten slechts enkele kilometers van elkaar verwijderd liggen. Maar ook de verwantschap in identiteit speelt natuurlijk een rol, zegt ds.

M. H. de Boer, vrijgemaakt predikant in Gramsbergen, „anders waren we er nooit aan begonnen”.

Breuk

Wat enthousiast begon, is echter uitgelopen op een breuk. Die ontstond toen Wilsum eens vroeg of een vrijgemaakt predikant bij hen in een dienst wilde voorgaan. De classis van de vrijgemaakten vond een stichtelijk woord wel geoorloofd, maar een preek, waarin ook de zegen gegeven werd, ging veel te ver. De evangelisch altreformierten reageerden toen beledigd - alsof zij de „zegen niet waard waren”.

Ds. De Boer zegt voor dit verwijt begrip te hebben, „maar zij moeten ook zien dat zij gekozen hebben voor een kerkverband waar wij zoveel bezwaren tegen hebben”. Het zou volgens hem ook geen pas geven als hijzelf de ene zondag daar zou voorgaan, en de andere zondag zijn plaatselijke collega van de Gereformeerde Kerken (hetgeen ook in Wilsum gebeurde).

De tijd is voor deze kanselruil nog niet rijp, zo moet ds. De Boer concluderen. Hij wil zeker niet die kant op dat de evangelisch altreformierten vrijgemaakt moeten worden. „Ik geloof dat ze dat niet moeten doen. Ze zijn Duitse kerken. De band met Nederland zal steeds losser worden, ook met de synodaal gereformeerden. Pas als de band met deze laatste verbroken is, zullen er nieuwe mogelijkheden voor ons zijn”, aldus ds. De Boer.

Chr. geref. ?

Volgens de evangelisch altreformierte predikant ds. G. J. Beuker uit Hoogstede, tegelijk archivaris van zijn kerkverband, is er zeker „geestelijke verwantschap” met de vrijgemaakten. Maar hij verwondert zich er eigenlijk over dat zijn kerkverband, dat zich in 1923 aangesloten heeft bij de Gereformeerde Kerken, zich toen niet aansloot bij de Christelijke Gereformeerde Kerken.

De relatie met de Gereformeerde Kerken is volgens hem meer of minder "toevallig" ontstaan doordat predikanten uit de evangelisch altreformierte gemeenten sinds de tijd van de Afscheiding in Kampen en Amsterdam gingen studeren.

De „voorlopige” toenadering in 1923 is ook ingegeven door de toenmalige slechte economische situatie, vooral dóór de inflatie. Dat „voorlopige” duurt nog steeds voort. Volgens de kerkorde zijn de evangelisch altreformierten deel van de Gereformeerde Kerken in Nederland, zij het „met beperkte rechten”.

Sterke band

Vanouds hebben de evangelisch altreformierten een sterke band met Nederland gehad. In een overwegend rooms-katholiek getint gebied en in een land waar vrije reformatorische kerken nagenoeg onbekend zijn, zocht men automatisch toevlucht tot Nederland, aldus ds. Beuker. Men sprak in het grensgebied bijna uitsluitend de Nederlandse taal. Nu wordt dat echter steeds minder. Nederlands wordt slechts incidenteel in diensten gebruikt. Vooral de jongeren hebben er grote moeite mee.

In het verleden zijn volgens ds. Beuker bedekt of openlijk pogingen ondernomen van vrijgemaakten om de groep van de evangelisch altreformierten tot de Vrijmaking over te halen, zoals na de Tweede Wereldoorlog door de vrijgemaakte predikanten ds. J. van Raalte en ds. G. Visee. Ook de huidige bestaande contacten op persoonlijk vlak, dus zonder classis verband, „betekenen niet dat wij vrijgemaakt worden”, aldus ds. Beuker.

Men zoekt als evangelisch altreformierten meer contact met de kleine groep van evangelisch reformierten in Duitsland, die nu meer in een hechte structuur ondergebracht worden. Het is niet de bedoeling om er een Samen-op-Wegkerk van te maken, aldus ds. Beuker, maar wel wordt, vooral op plaatselijk vlak, samengewerkt in allerlei kerkelijke activiteiten.

Ds. Beuker typeert het verband van de evangelisch altreformierten als een behoudend kerkverband vergeleken met de gereformeerden, „behoudend in de goede zin van het woord”. „De grote veranderingen binnen de Gereformeerde Kerken hebben we hier niet zo gehad. De beide gemeenschappelijke diensten worden goed bezocht en iedereen doet hier belijdenis van het geloof”.

Gepubliceerd op: 13 augustus 1991

[Altreformiert 1991](#)

In het RD van 27 juli stond een artikel over de contacten tussen de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in Gramsbergen en Hardenberg en de Evangelisch Altreformierte Kirchen daar vlak over de grens in het graafschap Bentheim. Wat enthousiast begonnen was, bleek daarentegen te zijn uitgelopen op een breuk toen een van de Duitse kerken een dominee uit de Geref. Kerken vrijgemaakt verzocht in een van hun erediensten voor te gaan. Dit bleek niet mogelijk te zijn en natuurlijk waren daar argumenten voor, waar begrip voor moest worden opgebracht.

Een van die argumenten was het bezwaar van "vrijgemaakte" zijde tegen de keuze van de Evang. Altreformierten in 1923 om deel uit te maken van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Een keuze waarvan de Evang. Altreformierte predikant ds. G. J. Beuker uit Hoogstede ook in alle eerlijkheid zegt dat naar zijn opvatting een keuze voor de Christelijke Gereformeerde Kerken meer voor de hand zou hebben gelegen.

Afgezien van dat alles, blijken de contacten stuk te zijn gelopen en dat is zonder meer een trieste zaak! Immers, het gaat hier stuk voor stuk om kerken van de "Afscheiding". De Evang. Altreformierten vertegenwoordigen ook „een stuk geschiedenis van trouw aan de Bijbel”, zoals ds. Velthoen het eens in het "Geref. Kerkblad voor Drenthe en Overijssel" formuleerde.

Het zijn kerken die ontstaan zijn in een periode dat vanaf de kansels „stenen voor brood" werden aangereikt. Daarom kwamen in een schuur in Klein Ringe nabij het Duitse Emlichheim soms een paar honderd mensen bijeen. Daar werd op 20 mei 1845 dan ook de eerste "Altreformierte" gemeente van Emlichheim gesticht en op 17 januari 1845 hadden in het nabijgelegen Brandlecht de daar saam gekomen ouderlingen en diakenen, uiteindelijk door loting, laten beslissen dat Jan Bavinck uit Bentheim de predikanten-opleiding van Wolter Alberts Kok „in de bergen" bij Ruinerwold zou gaan volgen. Al met al is de geschiedenis van de altreformierten er een van “trouw aan de Bijbel”. En toch breken enthousiast begonnen contacten tussen uit deze zelfde Afscheiding voortgekomen kerkelijke groeperingen zomaar af!

G. Gommer

Prinsenlaan 27 7822 GE Emmen

Gepubliceerd op: 9 maart 1996

- **Reformatorisch Dagblad**
- Van onze kerkredactie

[Afscheiding was middel tot vernieuwing kerk 1996 Diss gjb](#)

Drs. Beuker promoveert op naamgenoot

Met drie bussen kwamen gisteren de gemeenteleden van de "altreformierte" predikant drs. G. J. Beuker uit het Duitse Hoogstede naar Kampen om diens promotie tot doctor in de godgeleerdheid bij te wonen. De predikant kreeg op de synodaal-gereformeerde Theologische Universiteit de doctorstitel op grond van zijn studie over de afgescheiden predikant Henricus Beuker (1834-1900).

Henricus Beuker (geen familie van de auteur) kwam voort uit de Duitse altreformierte Kirche, waar hij vanaf 1862 predikant was. Hij was onder meer betrokken bij de oprichting van de Vrije Universiteit en speelde een belangrijke rol bij de vereniging van de afgescheidenen en dolerenden in 1892. De stelling van het proefschrift was dat Henricus Beuker de Afscheiding als een mogelijkheid zag om de kerk te vernieuwen.

Over deze stelling, verwoord in de boektitel "Abgeschiedenes Streben nach Einheit", kreeg de promovendus verschillende vragen. Was het echt wel een streven naar eenheid dat hem bezielde? zo vroeg prof. H. Baarlink. Eenheid betekende voor Beuker in de praktijk toch vooral een zich aansluiten bij de altreformierten? Volgens de promovendus wist Henricus Beuker echter dat de altreformierte Kirche op zich niet levensvatbaar zou zijn. Vele afgescheidenen zagen niet hun begrensde van hun standpunt; Beuker had een opener houding.

Prof. H. B. Weijland miste in de studie de behandeling van het in die tijd veelbesproken "beginsel der afscheiding". Moest het streven naar eenheid, zoals de titel van het proefschrift luidde, niet zijn een streven naar eenheid ondanks de afscheiding? Beuker antwoordde dat voor Henricus Beuker het beginsel der afscheiding iets vaststaands was, gestoeld op het principe dat de Hervormde Kerk een valse kerk was. Redding was er alleen door scheiding. Toch zag ds. Beuker in het principe van afscheiding tegelijk een worsteling om de eenheid. Kortom, de titel was geen paradox, zoals Weijland dacht.

Samen op Weg

Prof. L. J. Koffeman spitste zijn vraag toe op Beukers stelling dat de beoogde stichting van de VPKN gezien kan worden als een late vervulling van het doel van Afscheiding en Doleantie, namelijk: vernieuwing van de Hervormde Kerk. Volgens Koffeman verstonden Afscheiding en Doleantie iets anders onder deze vernieuwing en had de promovendus bovendien "1951" (de totstandkoming van de nieuwe hervormde Kerkorde) niet ook als een belangrijke datum moeten noemen?

Volgens drs. Beuker was "1951" inderdaad een grote stap op weg naar de vernieuwing van de Hervormde Kerk, maar toen ging het slechts om de helft van de kerk: de Gereformeerde Kerken stonden er nog buiten. Verder zag hij in de huidige verenigende kerk-in-woording al een nieuwe kerk, omdat deze niet meer de trekken van de oude Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken vertoont.

Prof. M. te Velde, verbonden aan de vrijgemaakte Theologische Universiteit en tevens referent van het proefschrift, vond dat de promovendus Kuypers en Beuker als „onvergelijkbare grootheden" had vergeleken. Hij had beter figuren als Van Andel, Gispens en Lindeboom kunnen nemen. Nu komt het eigene van Beuker niet tot zijn recht. Prof. Te Velde erkende overigens dat ds. Henricus Beuker een van de belangrijkste vertegenwoordigers was van de tweede generatie van de afgescheidenen.

Gepubliceerd op: 6 november 1998

- Door J. M. D. de Heer

[Een kleine dochter in Bentheim 1998 \(75 Jaar EAK – GKN\)](#)

Altreformierte Kirche ging 75 jaar geleden banden aan met Gereformeerde Kerken

Naturschutzgebiet Gottes. Zo heet graafschap Bentheim in de volksmond. Reservaat van God. Het ziet op het eigen karakter van het kerkelijk leven in Bentheim, het gebied in Duitsland ten oosten van Overijssel. De kerkelijke betrokkenheid is er voor Duitse begrippen groot, de gemeenten zijn over het algemeen behoudend. Ter gelegenheid van de 75-jarige banden met de Gereformeerde Kerken in Nederland nemen we een duik in de geschiedenis van de Evangelisch-altreformierte Kirche in Niedersachsen. Een portret van de 'kleine dochter' in Bentheim.

Voor de volledigheid vermelden we direct dat de Evangelisch-altreformierte Kirche zich niet tot het graafschap Bentheim beperkt. Wie in het puntje van de provincie Groningen, ergens achter Beerta, de grens passeert, zit direct in het gebied van de classis Oost-Friesland van de Altreformierte Kirche. De vijf gemeenten, onder meer in Emden, tellen er in totaal duizend leden. In de classis Bentheim treffen we acht gemeenten aan, met zesduizend leden. Ten slotte maakt de Niederländisch-reformierte Gemeinde in Wuppertal-Elberfeld, door H. F. Kohlbrugge in 1847 geïnstitueerd, deel uit van het verband.

Wie gewend is Duitsland op te delen in evangelisch-luthers en rooms-katholiek, raakt in Bentheim ongetwijfeld in de war. Want met de luthersen (17 procent van de bevolking) en de rooms-katholieken (30 procent) komen we maar op de helft van de Bentheimers uit. De rest behoort voor het overgrote deel (45 procent) tot de Reformierte Kirche; 5 procent rekent zich tot de altreformierten.

Luthers en gereformeerd

Om een beetje een overzicht te krijgen, slaan we de geschiedenisboeken op. Daaruit blijkt dat het graafschap in 1544 tot de Reformatie overging. Bentheim werd luthers. Ruim veertig jaar later nam graaf Arnold II de gereformeerde religie aan. De inwoners van het gebied veranderden automatisch van religie. Zo was het immers bepaald in de godsdienstvrede van Augsburg (1555): de vorst beslist over de religie in zijn gebied.

Bentheim bleef gereformeerd. Wel namen in de laatste jaren van de Tweede Wereldoorlog de talrijke vluchtelingen uit het oosten van het Duitse rijk hun lutherse en rooms-katholieke geloofsovertuiging mee.

Hoe ontstond in Bentheim nu de Altreformierte Kirche? Hiervoor moeten we anderhalve eeuw terug, naar de tijd van de afscheiding. A. C. van Raalte stichtte namelijk op 1 januari 1838 in het dorpje Itterbeck, net over de Nederlandse grens, een afgescheiden gemeente. Twee jaar later stichtte Hendrik de Cock in de buurt van de stad Bentheim de tweede gemeente. Binnen tien jaar ontstonden nog drie gemeenten van de "Kocksens" zoals de afgescheidenen in de volksmond heetten. In Oost-Friesland ontstonden in de jaren vijftig diverse afgescheiden gemeenten.

Nodig

Achteraf gezien was de afscheiding toch wel nodig, oordeelt dr. Beuker, altreformiert predikant in Hoogstede en archivaris van het kerkverband. Dat heeft overigens ook de Reformierte Kirche erkend, voegt hij eraan toe. Als onderbouwing overhandigt hij het boekje "Gemeinsam unterwegs" (Samen onderweg) met documenten over het reformierte-altreformierte gesprek. Dit gesprek ontstond toen in Nederland het Samen-op-Wegproces op gang kwam. De Gereformeerde Kerken, de moederkerk van de altreformierten, zijn daarin partner. Door deze verbreding van de blik richting Nederland kwam in eigen land de grote "gereformeerde zuster" duidelijker in beeld.

Op 14 juni 1988 verklaarde de Reformierte Kirche dat ze anderhalve eeuw eerder te weinig geluisterd had naar de protesten van verontruste gemeenteleden, dat ze Schrift vaak willekeurig had uitgelegd en de afgescheiden broeders op allerlei manieren hadden tegengewerkt, beledigd en veracht. De altreformierten antwoordden hierop met de erkenning dat ze de reformatorische onderscheid tussen ware en valse kerk "kortzichtig" hadden toegepast op de reformierten, zodat de kloof alleen maar dieper werd.

Opleiding

Tot 1923 bleef de Altreformierte Kirche zelfstandig. Aankomende predikanten kregen een opleiding bij gemeentepredikanten, onder wie J. Jäger (1850-1925) te Emden een belangrijke plaats innam. Vanaf de Eerste Wereldoorlog functioneerde de theologische school in Emden echter nauwelijks meer. Nieuwe studenten waren er niet en Jäger werd te oud om de opleiding te verzorgen.

Vanaf die tijd richtten de altreformierten hun blik nog meer naar Nederland. Met de Gereformeerde Kerken in Nederland werkten ze al samen op het gebied van de zending. Vanaf 1850 werden predikanten over en weer beroepen. Jan Bavinck bijvoorbeeld, de vader van de bekende Herman Bavinck, werd geboren in Bentheim en was er vijf jaar predikant.

Niet alleen de behoefte aan een theologische opleiding, maar ook de financiële crisis in de jaren twintig dreef de altreformierten in Nederlandse armen. De keuze voor de Gereformeerde Kerken was een heel praktische; met deze kerken waren de banden het meest intensief. Als de

keuze opnieuw gemaakt zou moeten worden, zou dr. Beuker als eerste naar de Christelijke Gereformeerde Kerken kijken. Daarmee voelt hij zich het meest verwant. Historisch is dit wel te verklaren. De Altreformierte Kirche gaat in haar geheel terug op de afscheiding. De Doleantie kreeg in Duitsland geen voet aan de grond.

De aansluiting bij de Gereformeerde Kerken werd in 1923 geregeld. Opvallend is de formulering: consequent is sprake van een "voorlopige" aansluiting, waarbij voorlopig cursief gedrukt staat. Dr. Beuker kan geen bijzondere redenen opnoemen waarom het voorlopige karakter zo belangrijk was. Wel geeft het volgens hem aan dat de Altreformierte Kirche als zelfstandige kerk banden aanging met Nederland.

Taalbarrière

Inmiddels zijn we driekwart eeuw verder. Het taalverschil tussen de altreformierten in Bentheim en hun Nederlandse westerburen begint de vorm van een barrière aan te nemen. Voorheen nam dr. Beuker rustig een Duitse preek mee op een Hollandse kansel. Het resultaat was een preek in goed Nederlands. Nu lukt hem dat nauwelijks meer. Hij steekt hiermee nog gunstig af bij zijn kerkenraadsleden. Vijf van de acht zijn de Nederlandse taal niet machtig. Dit betekent dat Beuker eerst de kerkorde en de ordinanties van de toekomstige Verenigde Protestantse Kerk in Nederland (VPKN) in het Duits moest vertalen, voordat de altreformierte classes Bentheim en Oost-Friesland er zinnig over konden nadenken.

Maakten de altreformierten lange tijd dankbaar gebruik van theologische boeken uit Nederland, nu zijn ze niet meer in staat de ontwikkelingen in Gereformeerde Kerken te volgen. Slechts een enkeling nam kennis van de geruchtmakende boeken van de gereformeerde hoogleraren Den Heyer en Kuitert. Toch beseffen de meesten wel dat de ontwikkelingen in de moederkerken niet stilstaan. Het heeft evenwel niet geleid tot een negatief studieadvies voor de predikantenopleidingen in Kampen en Amsterdam. Van altreformierte studenten, die er echter nauwelijks meer zijn, wordt juist verwacht dat ze de laatste twee jaar van de studie aan deze universiteiten volgen om daar het afsluitende examen af te leggen. Na het kerkelijk examen voor de classis Bentheim of Oost-Friesland, waar ook twee afgevaardigden van de gereformeerde particuliere synode Overijssel aanwezig zijn, zijn de kandidaten zowel in Nederland als in Duitsland beroepbaar.

Serieus nemen

"Een orthodoxe opleiding garandeert geen goede predikanten, een minder orthodoxe betekent niet dat alle studenten liberaal worden", zegt dr. Beuker. "Je moet wel eens over je eigen grenzen heenkijken om te weten waar je staat. En uiteindelijk is de classis verantwoordelijk wie predikant wordt. Het classicaal examen nemen wij zeer serieus. We hebben er intensieve gesprekken over vertrouwdheid met de Schrift en het belijden van de kerk".

De Heidelbergse Catechismus krijgt een grote plaats in prediking en catechese van de altreformierten", licht de Hoogsteder predikant toe. "De Nederlandse Geloofsbelijdenis duikt op verschillende momenten op en zet nog altijd een stempel op prediking en geloofsbeleving. De Dordtse Leeregels functioneren in de praktijk niet of nauwelijks. Voor de jongeren zijn ze zelfs totaal onbekend".

Reformatoren als Luther en Calvijn zijn weinig bekend onder het altreformierte kerkvolk. "De mensen kijken liever tv dan dat ze lezen. Wat ze wel heel goed lezen, is de plaatselijke kerkbode". Zelfs dr. Beuker moet toegeven dat hij Calvijn nauwelijks leest, ook niet als

voorbereiding voor zijn preek. Voor zichzelf verdiept hij zich liever in de kerkgeschiedenis of "ik lees wat in Karl Barth".

In een pot

In een standaardwerk over de Duitse kerken staat de aantekening dat grote delen van de Altreformierte Kirche de onfeilbaarheid van de Schrift hebben losgelaten. "Een beetje gekleurd", reageert dr. Beuker. "Ze gooien ons en de Gereformeerde Kerken in één pot. Dat mag zeker niet gebeuren".

Toch vindt hij het nog niet eens zo gemakkelijk het verschil met de moederkerk onder woorden te brengen. "De bandbreedte van de theologie in de Gereformeerde Kerken is veel groter. Hier zitten we, als ik het goed inschat, meer op de lijn van prof. Runia. We hebben hier niet zo veel behoefte aan de moderne theologie. De bevolking is vrij traditioneel ingesteld".

Met een aantal nieuwere liturgische formulieren in de Gereformeerde Kerken kunnen de altreformierten eveneens weinig, tekent dr. Beuker de eigen plaats van zijn kerk. "Zo houden wij vast aan het huwelijk als instelling van God, terwijl het gereformeerde formulier van een "door God geschonken mogelijkheid" spreekt.

Altreformiert en gereformeerd in Nederland lijken uit elkaar te groeien. Het taalprobleem wordt groter, de theologie verschilt nogal. Tegelijkertijd noemden altreformierten de afscheiding van de Reformierte Kirche een noodoplossing. Waarom gaat u in Nederland mee met Samen op Weg en keert u niet in Duitsland naar de moederkerk terug?

"In onze kerken tref je drie meningen aan. De officiële lijn is dat we bij de Gereformeerde Kerken en straks bij de VPKN blijven behoren, maar zoveel mogelijk zelfstandig opereren.

Sommigen willen geheel zelfstandig verder. Maar dat is fout gedacht. We leven in een zo gecompliceerde samenleving dat je met een eigen kerkorde van tien bladzijden niet klaar bent. Je mag wel een eigen jurist hebben om zo'n kerkorde op te stellen. Met vijftien predikanten en zeventuizend leden red je dat niet. Een ander praktisch punt is de predikantsopleiding. Een eigen opleiding is niet haalbaar. In Duitsland bestaan goede theologische opleidingen, zoals die in Giessen, maar daar tref je geen reformatorische traditie aan, die de belijdenis aanvaardt en predikanten opleidt voor een calvinistisch kerktipe. Daarom blijven we op Nederland aangewezen.

Nog weer anderen willen samengaan met de Reformierte Kirche. Verwantschap is er in elk geval wat betreft de voorliefde voor de psalmen. We zijn bijna de enigen in Duitsland die het een goede traditie vinden. De Reformierte en Altreformierte Kirche hebben met succes gepleit voor het opnemen van enkele psalmen in het "Evangelische Gesangbuch", dat in heel Duitsland in gebruik is. Ze zijn de enige kerken in heel Duitsland die daarnaast alle 150 Psalmen in het liederenboek hebben staan.

Ook op diaconaal gebied werken reformierten en altreformierten nauw samen. De kerken sturen verder afgevaardigden naar elkaars synoden en deputaatschappen. Een deputaatschap, dat uit beide kerken is samengesteld, zoekt mogelijkheden voor verdere samenwerking. Vrijwel alle gemeenten in het graafschap doen aan kanselruil. In Oost-Friesland staan de contacten met de reformierten echter op een laag pitje. Daar heerst de angst dat samenwerking de overgang naar de Reformierte Kirche bevordert".

Afstand

Ondanks de intensieve samenwerking ziet dr. Beuker een samenvoeging niet zo snel gebeuren. De Reformierte Kirche valt onder de paraplu van de grote Evangelische Kerk in Duitsland (EKD). "De afstand tussen een vrije belijdeniskerk als wij zijn en de volkskerk, met zijn kerkbelasting, maar ook geringe kerkelijke betrokkenheid, is te groot", oordeelt hij. "Wel verwacht ik steeds intensievere samenwerking. De theologische verwantschap is veel groter dan die met de veelkleurige VPKN. Onze eerste taak is echter om het gereformeerde element in Duitsland te versterken".

Gepubliceerd op: 2 mei 2002

- MAARTEN SEIJBEL

DE NOORDERKRING 2002

Geografisch geeft de naam van deze theologische studiekring duidelijk aan waar wij haar aanhang in hoofdzaak kunnen vinden: in de drie noordelijke provincies. Theologisch en kerkelijk wijzen aanduidingen als Confessionele Vereniging Gereformeerde Bond en Confessioneel Beraad ons de weg. De Noorderkring bestaat al meer dan dertig jaar. Niet alleen predikanten of ambtsdragers, iedere belangstellende is er hartelijk welkom.

Onze eerstvolgende bijeenkomst is D.V. maandag 6 mei. Dan zal voor ons spreken dr. G. J. Beuker te Hoogstede (bij Emlichheim, Dld.). Onderwerp: De Evangelisch-altreformeerte Kirche in verleden en heden. U vindt deze kerken langs de Nederlandse grens, van Oost-Friesland tot en met het graafschap Bentheim. Zij hebben ook altijd een zekere verwevenheid gehad met het kerkelijk leven in Nederland. Daarom is dit onderwerp voor ons veel actueler dan zo op het eerste gezicht lijkt!

In "Van Alphen", het vroegere kerkelijk handboek, werden deze kerken altijd summier beschreven onder de rubriek Nederlandse of Nederlandstalige kerken in het buitenland. Dr. Beuker kan heden ten dage gelden als hun kerkhistoricus bij uitstek. In het Nederlands zal hij zijn referaat houden en ook de discussie leiden.

De plaats van onze samenkomst is Sebaldeburen, het Hervormde Streekcentrum, Kerkweg 2. Het gebouw is open vanaf 9.30 uur. Na begroeting en koffiedrinken wordt begonnen om ongeveer 10.30 uur. We eindigen uiterlijk om 15.00 uur. Voor koffie, thee en soep wordt gezorgd. Wel dient men zelf een lunchpakket mee te nemen. De kosten voor deze dag zijn € 5,-.

Vanwege zijn verhuizing verleden jaar uit Friesland naar Bad Bentheim zal uw secretaris, na tien jaar het secretariaat vervuld te hebben, dit overdragen aan ds. A. Meiling te Damwoude.

Afmeldingen nu reeds gaarne naar zijn adres: Hereweg 6, 9104 CT Damwoude, tel. 0511-421247.

Gepubliceerd op: 16 mei 2002

NOORDERKRING 2 - 2002

Op maandag 6 mei jl. kwam de Noorderkring bijeen voor haar halfjaarlijkse studiebijeenkomst. Leden van de Confessionele Vereniging en de Gereformeerde Bond in het noorden van het land ontmoetten elkaar in het Hervormd Streekcentrum te Sebaldeburen.

De spreker op deze dag was dr. G. J. Beuker uit het Duitse Hoogstede. Hij liet ons kennismaken met de Evangelisch Altreformierte Kirche in Duitsland. Vanuit het verleden bestaan er contacten tussen deze gemeenten en de Gereformeerde Kerken in Nederland. De Evangelisch Altreformierte Kirche vormt een kleine minderheid in Oostfriesland en het graafschap Bentheim. Zij zijn rond het midden van de 19e eeuw ontstaan als reactie op de moderne leer van die tijd. De afscheiding had te maken met verschillen in opvatting over de belijdenis en ethische kwesties. Voorgangers vanuit de Nederlandse Afscheiding onderhielden contacten met deze gemeenten net over de Duitse grens. I

n een levendig verhaal nam de spreker ons mee op deze verkenningstocht, waarbij de herkenning over het gemeente-zijn in onze tijd duidelijk aanwezig was. In het middagedeelte werden vragen beantwoord die de inleiding van dr. Beuker had opgeroepen. Al met al een waardevolle bijeenkomst.

De volgende bijeenkomst zal zijn D.V. 2 september 2002. Dan hoopt te spreken ds. F. J. K. van Santen uit Nordhorn (Gr.) over het onderwerp: De christelijke gemeente en de plaats van de verstandelijk gehandicapten. Hierover bereidt hij een proefschrift voor. U wordt alvast van harte uitgenodigd om naar Sebaldeburen te komen.

Gepubliceerd op: 11 april 2001

- Van onze kerkredactie

[Emden gastheer gereformeerde synode 2001](#)

EMDEN - De Evangelisch-Altreformierte Kirche in de Duitse stad Emden wordt de samenroepende kerk van de volgende generale synode van de Gereformeerde Kerken, die in 2003 geopend wordt. Het gereformeerde moderamen stelt de synode voor positief op het verzoek vanuit Duitsland in te gaan.

Het is in de Gereformeerde Kerken gebruikelijk dat de samenroepende kerk gastheer is tijdens de openingszitting van de synode. De synode heet dan automatisch naar deze kerk. De nu lopende synode van Franeker werd in januari in de Friese stad geopend.

De Evangelisch-Altreformierte Kirche in Nedersachsen maakt sinds 1923 deel uit van de Gereformeerde Kerken. De kerk, met dertien gemeenten en zo'n 7000 leden, heeft de rechten van een particuliere synode. In 1981 was de Evangelisch-Altreformierte Kirche van Bad Bentheim gastheer van de gereformeerde synode.

De altreformierte synodevoorzitter dr. G. J. Beuker motiveert het verzoek door te wijzen op de banden van Oost-Friesland, "in het bijzonder van Emden", met Nederland. Deze zullen naar zijn overtuiging versterkt worden als de kerk van Emden de volgende synode mag openen. Volgens dr. Beuker is de Johannes à Lasco-bibliotheek een uitstekende plaats voor

een openingszitting. De burgemeester van Emden ziet de Gereformeerde Kerken ook graag in zijn stad vergaderen, schrijft dr. Beuker.

Gepubliceerd op: 21 januari 2003

- K. van der Zwaag

[Gereformeerden beginnen laatste synode in historisch Emden 2003](#)

EMDEN - Na ruim 400 jaar liepen er weer Nederlandse gereformeerden door de Duitse havenstad Emden. Nu niet meer als geloofsvluchtelingen op de vlucht voor de Spaanse dwingelandij, maar als leden van de Gereformeerde Kerken in Nederland op weg naar hun synode. Tussen de eerste synode van de "gereformeerden onder het kruis", in 1571 in Emden, en de gereformeerde synode van 2003, die vanmorgen werd geopend, is veel gebeurd.

De Evangelisch-altreformierte Gemeinde van Emden was gisteren gastvrouw bij het begin van de nieuwe zittingsperiode van de gereformeerde synode. Een bijeenkomst die als historisch te boek zal staan. Het is de laatste gereformeerde synode vóór de fusie van de drie SoW-kerken, die waarschijnlijk eind dit jaar haar beslag krijgt. En het is een synode in een stad waar ook de eerste synode van de Gereformeerde Kerk in wording - midden in de Tachtigjarige Oorlog - werd gehouden.

Niet voor niets kreeg de geschiedenis gistermiddag een belangrijke plaats tijdens het informele programma dat de 75 nieuwe synodeleden wachtte. Emden was halverwege de zestiende eeuw een onbetekenende plaats. In de winter van 1553/1554 meerden twee schepen met kleumende bootvluchtelingen in de havenstad aan. Het waren leden van de Nederlandse gereformeerde gemeente in Londen. Daarvóór hadden zij de Zuidelijke Nederlanden moeten verlaten vanwege de strenge vervolging van het calvinisme door de Spaans-Habsburgse machthebbers. Na in Engeland (vooral Londen) een korte tijd van rust en veiligheid genoten te hebben, moesten zij na de troonsbestijging van koningin Mary weer de boot nemen, letterlijk. Na tevergeefs aangeklopt te hebben in Denemarken en diverse Noord-Duitse steden kregen zij ten slotte een gastvrij onthaal in Emden.

Hun komst betekende het begin van een onstuimige groei van de stad. Kende de stad aanvankelijk zo'n 8000 inwoners, in 1580 was dat gegroeid naar tussen de 16.000 en de 20.000. Een stad dus die meer geloofsvluchtelingen – overwegend uit de Nederlanden afkomstig – telde dan gewone inwoners. Emden had zelfs in die tijd meer schepen dan heel Engeland. De overwegend welgestelde gereformeerden brachten de stad tot grote economische bloei. Het verval trad ook echter snel weer op, toen de kooplieden na het einde van de Tachtigjarige Oorlog weer terugkeerden naar Nederland.

Protestantse prediking was al in de jaren twintig van de zestiende eeuw in Emden te horen. Bekend werd de stad door de aanwezigheid van de Poolse reformator Johannes à Lasco, die van 1542 tot 1549 superintendent (protestants bisschop) van Oost-Friesland was, met als standplaats Emden. Van 4 tot 13 oktober 1571 vond in Emden de eerste synodale vergadering plaats van de "gemeenten onder het kruis". De synode was bedoeld om structuur te geven aan de vluchtelingengemeenten die in de verschillende Europese landen waren ontstaan. Er werd

gewerkt aan de organisatie van de Gereformeerde Kerk in wording in de Nederlanden, toen nog voluit oorlogsgebied.

Emden heeft dus een rijke historie. De stad werd het Genève van het Noorden genoemd, moederkerk van Nederland, zei gisteren ds. H. Heerspink, predikant van de Altreformierte Gemeinde van Emden. Emden bleef door de eeuwen heen wel goede Nederlandse contacten onderhouden. In de negentiende eeuw was er een goede verstandhouding tussen Duitse reformierten en Nederlandse afgescheidenen. De Altreformierten zijn in 1838 ontstaan na een conflict met de Reformierte Kirche, de landskerk in Duitsland. Her en der leefden de Altreformierte Gemeinden los van elkaar voort. De Altreformierte Gemeinde in Emden werd in 1856 gesticht door niemand minder dan ds. Cornelis van den Oever, wel eens aangeduid als "de paus der kruisgezinden". **De Altreformierte predikant dr. G. J. Beuker zei gisteren dat ook in Duitsland de Afscheiding steeds meer een repeterende breuk werd.**

De Altreformierten besloten in 1923 zich aan te sluiten bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Overeenkomst in ligging en de aanwezigheid van goede contacten met Nederland gaven daarbij de doorslag. In de classis Bentheim -waar ooit de vader van dr. H. Bavinck, ds. Jan Bavinck, predikant was- werd nog tot in 1972 in het Nederlands gepreekt. Momenteel maken de dertien Altreformierte kerken als de Particuliere Synode Niedersachsen (met de twee classes Bentheim en Oost-Friesland) deel uit van de GKN.

Intussen toont Emden veel vergane glorie. De Altreformierte Gemeinde is er klein: zij telt zo'n 140 leden, en dat in een stad die steeds meer te lijden heeft van de secularisatie en afbraak van christelijke tradities, zei de Altreformierte predikant ds. Züchner. De Altreformierten zijn voorzichtig "samen op weg" met de Reformierte Kirche in Ostfriesland, een van de deelkerken van de Evangelische Kirche in Deutschland (EKD). Qua ligging zijn de Altreformierten te vergelijken met de Christelijke Gereformeerde Kerken, merkte dr. Beuker gisteren desgevraagd op. Volgens ouderling Wiebe Bergsma loopt zijn kerk in Emden ongeveer 25 jaar achter vergeleken bij de GKN. En is dus behoudender. Vrouwelijke predikanten zijn weliswaar toegestaan, maar nergens is er nog een vrouwelijke predikant. Het zegenen van homoseksuele levensverbintenissen wordt door de Altreformierten sterk afgekeurd.

Intussen willen de Altreformierten niet mee met SoW in Nederland. Hun bezwaar geldt de nieuwe kerkstructuur, die het onmogelijk maakt om uit het kerkverband te kunnen treden zonder verlies van de eigendommen. De Altreformierten zullen waarschijnlijk wel afgevaardigden sturen naar de synode in Nederland.

Wie in de geschiedenis van de kerk in Emden duikt, ziet nog meer interessante stof tot vergelijkingen. Op de synode van 1571 werden de gereformeerde belijdenisgeschriften als grondslag van de toekomstige kerk in de Nederlanden aanvaard. Prins Willem van Oranje had het anders gewild. Hij wilde de Nederlandse protestanten binden aan de lutherse Confessie van Augsburg. De aanhangers daarvan genoten in het Duitse Rijk vrijheid van godsdienst en via diplomatieke kanalen zou dat wellicht ook in Nederland te realiseren zijn.

Anno 2003 hebben we te maken met een toekomstige Protestantse Kerk in Nederland, die zowel de gereformeerde als de lutherse belijdenis opgenomen heeft in de grondslag. De synode van 1571 in Emden liet in haar kerkorde het befaamde artikel opnemen dat geen kerk over andere kerken zal heersen, noch predikanten, ouderlingen en diakenen over elkaar.

De protestantse kerk wilde antihiërarchisch zijn en zich presbyteriaal-synodaal organiseren. Maar zij keerde zich ook tegen het independentisme door alle kerken ertoe op te roepen zich te houden aan de kerkorde. Emden kende een evenwichtige kijk op de kerk, die zeker actueel is voor onze tijd.

Gepubliceerd op: 6 november 2003

- **Reformatorisch Dagblad**
- J. C. Karels

[De band met Bentheim 2003](#)

VNK richt schijnwerpers op kerkhistorische relatie Nederland en Duits graafschap

Het kerkelijk grensverkeer tussen het Duitse graafschap Bentheim en Nederland is altijd intensief geweest. De **Nederlandse Vereniging voor Kerkgeschiedenis** wijdt er zaterdag een themadag aan.

Tal van Nederlandse predikanten hebben hun wortels in Bentheim, achter Overijssel. Jan Bavinck bijvoorbeeld, vader van de illustere gereformeerde dogmaticus Herman Bavinck. In het Duitse graafschap is tot diep in de twintigste eeuw in het Nederlands gepreekt. Boeken van Nederlandse theologen vonden er aftrek: Hellenbroek, à Brakel en Lodenstein.

Sporen van die band met Nederland zijn tastbaar. Wie bij Tubbergen de grens passeert, komt al gauw door het dorp Uelsen. Midden in het dorp staat de Evangelisch-reformierte Kirche. Op het naambord staat tussen haakjes: Hervormde Kerk. Het robuuste gebouw werd na 1131 in zandsteen opgetrokken. In de achttiende eeuw werd er een meisje gedoopt dat misschien wel een van de merkwaardigste figuren uit de Bentheimer kerkgeschiedenis zou worden: Geesjen Pamans, bekend tot over de grenzen vanwege haar geestelijk leven en haar nauwgezette levenswandel. Adellijke dames, studenten en predikanten, kinderen en boeren bezochten haar nederige stulp in Neuenhaus om vrome lessen te krijgen. Haar "Gods genade verheerlijkt, of Egt verhaal van geestelijke bevindingen", en haar verklaring van Psalm 23 worden onder Nederlandse bevindelijk gereformeerden gelezen. Pamans zag er zelf geen bezwaar in als vrouw geestelijke leiding te geven: "De Heere kan het gebruiken, ook al is het geen mannenwerk." Inmiddels zijn vrouwen in haar kerk tot het ambt toegelaten.

In Uelsen zijn, evenals in de meeste andere Bentheimer dorpen, verder een rooms-katholieke kerk, een evangelisch-lutherse kerk en een zogeheten Altreformierte Kirche. Het verband van de Evangelisch-altreformierte Kirche (EAK) telt dertien gemeenten in Bentheim en Oostfriesland, verdeeld over zo'n 7000 leden. De Altreformierten zijn de Bentheimer afgescheidenen: de eerste gemeenten zijn gesticht door A. C. van Raalte en H. de Cock.

Nog even in getallen: de luthersen maken 17 procent van de Bentheimer bevolking uit, de rooms-katholieken 30 procent, de Reformierten 45 procent, de Altreformierten 5 procent.

SoW

Die laatste naam moet je niet letterlijk vertalen, want de Bentheimer Altreformierten hebben niets te maken met de Nederlandse oud gereformeerden. Sinds 1923 hoort de EAK officieel bij de Gereformeerde Kerken in Nederland, maar nu de SoW-fusie ten einde loopt, komt er aan die band een eind. De EAK zal geen deel uitmaken van de toekomstige Protestantse Kerk

in Nederland. Wel blijft er een nauwe relatie bestaan. Zo zal de PKN de opleiding van altreformierte predikanten blijven verzorgen. Ook op terreinen als zending, verzekering, pensioen en wachtgeld werken de kerken nauw samen. Twee Altreformierten zullen stemhebbend lid zijn van de PKN-synode en één PKN'er van de altreformierte synode. Het staat allemaal in een associatieovereenkomst, die beide synodes dezer dagen in behandeling nemen.

Wordt de band met Nederland lossen, met de Duitse Reformierten wordt hij daarentegen sterker, zegt dr. Gerrit Jan Beuker, preses van de EAK-synode. Bij zijn voordeur in Hoogstede word je begroet door een Abraham-pop, zodat zijn leeftijd zich laat raden. Wat eens een garage was, is nu een van boeken uitpuilende studeerkamer. Beuker is een actieve man: tijdens het gesprek staat hij telkens op om brochures, synodestukken, pamfletten en boeken aan te voeren.

"We zijn Gemeinsam unterwegs, samen op weg, zou je kunnen zeggen. Maar het betekent bij ons wel wat anders dan in Nederland. Als Altreformierten en Reformierten zeggen we dat we dicht bij elkaar staan, veel proberen samen te doen, maar nog geen idee hebben hoe we samen in één kerk terecht zouden kunnen komen." Komende maand zullen zowel Reformierten als Altreformierten een stuk op hun synode bespreken waarin de samenwerking is geregeld. Sommige punten liggen best complex: de Reformierten zijn bijvoorbeeld aangesloten bij de EKD, het grote dakverband van Duitse protestanten, de Altreformierten niet. Theologische kandidaten kunnen ze onderling niet erkennen.

Overigens onderstreept Beuker wel dat de Altreformierten behoudender zijn dan de GKN, waar ze jarenlang toe behoord hebben. "Ik herken me meer in de Christelijke Gereformeerde Kerken. Wij gaan ook niet mee met het homohuwelijk."

Kerkelijke misstanden

In Nordhorn, enkele kilometers ten zuiden van Hoogstede, woont Gerhard Plasger, een kenner van de Bentheimer kerkgeschiedenis. In zijn boekenkast staan diverse oude drukken van Nederlandse schrijvers: de tweedelige Redelijke Godsdienst van à Brakel, de werken van Sluiter, een Statenbijbel met de psalmberijming van 1773.

Erfstukken, zegt Plasger, terwijl hij ze een voor een uit de kast haalt. Voor in de boeken staan allerlei familiekrabbels en goede wensen, soms meer dan 150 jaar oud. Of een gedichtje. "De Bybel wyst den Heiland aan./ Door wien wy naar den Hemel gaan./ Men moet, zoo men wil zaalig wezen,/ gestadig in den Bybel leezen."

Terwijl Plasgers echtgenote in kopjes van Chinees porselein de thee serveert, geeft Plasger interessante beschouwingen weg. "Vanaf Bad Bentheim kwam het Bentheimer steen met paard en wagen naar Nordhorn. Vandaar ging het per schip naar Amsterdam, via de Zuiderzee. Het Paleis op de Dam is opgetrokken in Bentheimer steen."

De graven van Bentheim, Arnold I en II, hebben een belangrijke rol gespeeld in de Reformatie, vertelt Plasger, zelf lid van de Evangelisch-reformierte Kirche. Een zus van de gravin van Bentheim schreef brieven met niemand minder dan Calvijn. In 1544 ging het graafschap over tot de nieuwe leer. Relatief laat - volgens Plasger heeft het te maken met het feit dat in Bentheim weinig sprake van kerkelijke misstanden is geweest.

En dat er weinig misstanden waren, is weer te danken aan de invloed van de zogeheten Moderne Devotie, een laatmiddeleeuwse vroomheidsbeweging die in het Bentheimer klooster

Frenswegen invloed had. Het klooster ligt op enkele kilometers afstand van Nordhorn. Plasger zet z'n pet op en rijdt voor me uit naar Kloster Frenswegen.

Het imposante gebouw is vrijwel ongeschonden gebleven, op de kerk na. Er is tegenwoordig een oecumenische stichting in gehuisvest, waarin, naast de vier genoemde kerken, ook de doopsgezinden en de hernhutters participeren. De barokke voorgevel is uit 1742, zegt Plasger terwijl we het gebouw binnengaan. Het is ingericht voor congressen, seminars en Tagungen. "Ruimte voor het wezenlijke", kopt een folder. Plasger wijst op een dichtgemetselde deur. "Daardoor gingen de monniken vanuit hun slaapkamer de kerk binnen."

Gepubliceerd op: 1 maart 2007

- Mw.J.Bout en Mw. N.J. Spaan

[Een markante persoonlijkheid 2007](#) [Sunday-Wat de Heere gedaan heeft](#)

Frouwe Venema, Ehefrau von Hendrik de Cock, gjb

Heengegaan

Het is 23 september 1889. 's Avonds heeft Frouwe nog twee vriendinnen op bezoek. Levendig spreekt ze over de wegen die de Heere met haar heeft gehouden. Na het bezoek wordt, zoals gewoonlijk voordat zij naar bed gaat, gelezen en gebeden met haar dienstbode, Aafke Schmedt. De trouwe hulp krijgt nogal eens een standje als ze de oude vrouw te veel bemoedert.

Meestal lezen ze nog enkele coupletten van de Avondzang. Later vertelt Aafke: "En toen bad de juffrouw nog zo ernstig: "Och Heere! Bewaar mij voor een benauwde dood." Als Aafke de volgende morgen om zes uur bij haar bed komt en haar naam roept, krijgt ze geen antwoord. Ze merkt dat haar mevrouw gestorven is. Even kalm alsof ze slaapt, ligt ze daar. Frouwe Venema heeft de leeftijd van zesentachtig jaar mogen bereiken. Een vruchtbaar leven is heengegaan.

De kroniekschrijver van het maandblad "de Vrije Kerk", ds. Henricus Beuker, schrijft in lovende woorden over haar: "Alles van haar trok aan. Haar bevallig uiterlijk, haar eenvoudig voorkomen, haar zacht en opgeruimd karakter, haar vriendelijke omgang, haar onbevagen oordeel en haar helder geloof. Haar ongeunstelde godzaligheid en getrouwheid maakten een meer dan gewone indruk op ieder die met haar omging. **Ze sprak veeleer over de omgang met God en over wat de Heere aan haar ziel gedaan heeft en doen wil, dan over wat door haar of haar man was gedaan of geleden.** Alleen als men naar dit laatste bij haar informeerde, begon ze daarover te vertellen."

Met de bruidegom van haar jeugd en hun jongste zoontje, Regnerus Tjaarda de Cock, rust zij tot aan de jongste dag op de Zuiderbegraafplaats in Groningen.

Gepubliceerd op: 2 januari 2008

[Beroepingswerk 2008](#)

PROTESTANTSE KERK IN NED.

Beroepen: te Ameide-Tienhoven (herv.), J. Alma te Eethen en Drongelen (herv.);
te Laar (Dld.), G. J. Beuker te Hoogstede (Dld), die dit beroep heeft aangenomen;
te Leerdam (herv., wijkgem. West), P. J. den Admirant te Harderwijk (herv.); te Meteren en
Est (herv.), W. Altena te Daarle (herv.).

Gepubliceerd op: 11 augustus 2009

- Kerkredactie

[Reformierten werken samen 2009 \(Laar\)](#)

LAAR - De predikant van de evangelisch-altreformierte Gemeinde in het Duitse Laar (graafschap Bentheim), dr. Gerrit Jan Beuker, gaat met ingang van deze maand ook voor in de evangelisch-reformierte Gemeinde ter plaatse.

Onlangs hebben de beide kerkenraden daartoe een contract getekend, meldt de website van de Reformierter Bund in Duitsland. Beide gemeenten blijven zelfstandig, maar werken in prediking en pastoraat samen. De regeling is begin deze maand ingegaan en geldt voor vijf jaar. Achtergrond zijn de teruglopende ledenaantallen.

De twee Duitse kerkverbanden, die sinds 170 jaar gescheiden optrekken, sloten in 2006 een samenwerkingsverdrag.

Gepubliceerd op: 4 november 2011

- Kerkredactie

[Niet origineel, wel inspirerend – congres over Ds. Van Raalte 2011](#)

OMMEN - Ds. A. C. van Raalte was geen origineel theoloog, maar zijn bijzondere persoonlijkheid en zijn krachtige communicatie van het Evangelie maakten hem tot een inspirerende opleider van predikanten.

Dat zei prof. dr. M. te Velde gisteren in Ommen tijdens een tweedaags congres over ds. Van Raalte. Het congres is georganiseerd naar aanleiding van de 200e geboortedag van ds. Van Raalte, die naar Amerika emigreerde. Ongeveer een kwart van de tachtig bezoekers komt uit Amerika.

Prof. Te Velde, hoogleraar kerkgeschiedenis aan de vrijgemaakte Theologische Universiteit in Kampen, sprak over het opleidingswerk van Van Raalte in Ommen (1839-1844) en Arnhem (1844-1846) en de betekenis ervan voor de afgescheiden kerken. Van Raalte moest in de ontwikkeling van de kerken zijn eigen theologische spoor vinden en uitzetten, zo zei hij. "Hij was, net als de andere vaders van de Afscheiding, niet in een conventikel groot geworden en niet door de zogenaamde oude schrijvers beïnvloed. Hij was overtuigd van de noodzaak van goede scholing en kennis. Hij zag schrijnende voorbeelden van de verwoesting van gemeenten door onkunde van de voorganger. Zo regelde hij ook een opleiding voor ouderlingen en diakenen en legde hij veel nadruk op het belang van catechese."

De studenten werd geleerd enerzijds hun preken goed voor te bereiden, anderzijds ze niet helemaal op te schrijven en voor te lezen, maar levendig en op natuurlijke wijze de gemeente toe te spreken. "De preken waren vooral gericht op het heil: zondaren steeds weer met hun zondig en verloren bestaan confronteren en hun vervolgens het verlossend werk van Christus voorstellen en tot geloof en bekering oproepen. Dit niet op een lijdelijk-bevindelijke wijze, maar wel ernstig en dringend."

Ds. Van Raalte en ds. A. Brummelkamp, zwager van ds. Van Raalte en ook opleider van predikanten, waren de leidinggevende mannen in de zogenoemde Gelderse richting, een meer "evangelische" stroming dan de Drentse richting. "Zij leefden niet bij bevindelijke schrijvers en het gedachtegoed van het bevindelijke segment van de afgescheidenen. De structuur van hun theologie was niet dogmatisch en had niet de fasen in de heilsorde als centrum. Ze oefenden hun leerlingen niet in de orthodoxe onderscheidingen en discussies uit de achttiende eeuw, maar in de uitleg van de Schrift zelf en het ontwikkelen daaruit van een eenvoudige Bijbels-theologische geloofsleer. Van Raalte en Brummelkamp waren verder in hun kerkvisie overtuigd afgescheiden, maar onderhielden wel relaties met geestverwanten die in de Hervormde Kerk bleven."

Drs. J. van Gelderen (Protestantse Theologische Universiteit) sprak over de rol en betekenis van Van Raalte voor Ommen en omgeving. **Dr. G. J. Beuker (Evangelisch-Reformierte en altreformierte Gemeinde Laar) ging in op de eerste Duitse afgescheiden gemeente in de buurt van Uelsen die door Van Raalte gesticht werd.** Gistermiddag maakten de deelnemers een bustour door het "land van Van Raalte".

Gepubliceerd op: 12 september 2013

- Huib de Vries

[Terug naar de moederkerk 2013](#)

Ruim tachtig jaar was de Evangelisch-Altreformierte Kirche in Nedersaksen gelieerd aan de Gereformeerde Kerken in Nederland. Sinds 2004 vergroeit het kleine Duitse kerkverband meer en meer met de Duitse hervormde kerk, waarvan het zich ooit afscheidde. „Nu hervormde dominees bij ons preken, blijkt hoeveel we gemeen hebben.

De smalle asfaltweg naar Echteler, net over de grens bij Salland, voert door fraai gestoffeerd agrarisch landschap. In een bocht van de weg ligt de bakkerij annex supermarkt van Naber. "Gott [...]